

Burgertop: Intergenerationele dialoog met burgers over het thema eenzaamheid

Richtlijn voor de voorbereiding en uitvoering

Juni 2022

Lonely? Let's unite!

Inhoudsopgave

1.	<i>Generaties en intergenerationele dialogen</i>	4
1.a	Wat zijn generaties?	4
1.b	Waarde en doel van intergenerationele dialogen	5
1.c	Intergenerationeel leren.....	7
1.d	Voorwaarden voor succes voor de intergenerationele dialoog- en leerprocessen	8
2.	<i>Burgertop: intergenerationele dialoog rondom het thema eenzaamheid</i>	10
2.a	Doelstellingen:	10
2.b	Aanspreken en werven van deelnemers	11
2.c	Het creëren van een ontmoetings- en leersfeer	14
2.d	Inhoudelijk werk.....	15
2.e	Mogelijk verloop	16
2.f	Opmerkingen over de afzonderlijke methodes	22
2.g	Aspecten van het faciliteren van een dialoog tussen de generaties.....	24
3.	<i>Gebruikte literatuur</i>	25

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt de handleiding voor het organiseren en creëren van een intergenerationele dialoog door middel van een burgertop. Een intergenerationele dialoog is, zoals de naam al zegt, een dialoog tussen twee generaties. In het bijzonder een jongere en een oudere generatie. Binnen het euPrevent PROFILE-project is ons overkoepelende doel het voorkomen en bestrijden van eenzaamheid bij oudere volwassenen die in de Euregio Maas-Rijn wonen. We doen dit door te werken aan verschillende projectactiviteiten of deliverables die zich richten op het thema eenzaamheid. Sommige van onze projectactiviteiten hebben een specifieke focus op de intergenerationele uitwisseling en hoe om te gaan met eenzaamheid, waaronder het organiseren van lokale burgertoppen waar de dialoog en uitwisseling tussen jong en oud centraal staat.

Intergenerationele uitwisseling en initiatieven kunnen worden gerealiseerd door samen activiteiten te ondernemen, maar ook door met elkaar in gesprek te gaan en gedachten en ervaringen uit te wisselen en zo een gedeelde betekenis te creëren. Naast het leren van elkaar zijn er veel redenen en doelen om twee generaties samen te brengen. Deze uitwisseling kan bijvoorbeeld leiden tot meer wederzijds begrip en solidariteit, minder negatieve percepties van de andere generatie, meer sociale verbondenheid en vele andere positieve resultaten.

Hoewel de prevalentie van eenzaamheid hoger wordt naarmate men ouder wordt, heeft de COVID-19 pandemie het bewustzijn rond eenzaamheid versneld en duidelijk gemaakt dat eenzaamheid ook veel voorkomt bij jongere mensen. Het creëren van een dialoog tussen de generaties is daarom essentieel en kan leiden tot zinvolle input voor onderwerpen die moeten worden aangepakt, waaronder eenzaamheid.

Bezoek onze projectwebsite (<https://euprevent.eu/profile/>) als u meer wilt lezen over het euPrevent PROFILE-project of contact met ons wilt opnemen.

Dr. Marja Veenstra en Dr. Niels Janssen, Universiteit Maastricht

1. Generaties en intergenerationele dialogen

1.a Wat zijn generaties?

Generaties zijn veel meer divers dan gewoonweg het onderscheid naar leeftijd, zoals het eenvoudig naast elkaar zetten van "jong & oud" doet vermoeden.

Generaties bieden een mogelijkheid tot identificatie: ik ben met mijn generatie verbonden door een gemeenschappelijke ervaringswereld.

Dit basisbegrip gaat terug naar de socioloog Karl Mannheim (1928). In de huidige discussie (in Duitsland) rond dit begrip wordt benadrukt dat *generationaliteit* ook via de media wordt versterkt. "Generaties zijn echter in de eerste plaats identiteitsconstructies die bepaalde leeftijdscohorten zichtbaar maken in de samenleving en individuen de mogelijkheid bieden hun eigen levensverhaal tegen deze achtergrond te interpreteren en te reflecteren."¹

In deze context spelen identiteitsconstructies in de media een steeds grotere rol. Zelfs in de openbare discussie over sociale en politieke conflicten wordt over generaties gesproken "zonder dat deze noodzakelijkerwijs op een uniforme ervaring berusten"².

Ongeacht of dit als ervaring wordt ervaren of versterkt door media constructies: Generaties geven facetten van sociale identiteit vorm. Denken, voelen, willen, doen zijn gericht op sociale perspectieven waarvoor het geboortjaar, de leeftijd, de interpretatie van historische gebeurtenissen of de positie in een gezin of organisatie doorslaggevend zijn.³

Afhankelijk van de context en de relaties kunnen generaties heel verschillend worden opgevat. Enkele generatiebegrippen in een oogopslag:

Generatieterm	Uitleg
Genealogisch generatiebegrip	De generaties worden gekenmerkt door familiale betrekkingen/relaties. Bijv. de generatie van grootouders, ouders en kinderen.
Pedagogisch generatiebegrip	De generaties zijn verbonden door leerprocessen. b.v. (oudere) leraren - (jongere) leerlingen, maar ook:

¹ Ziemann, Benjamin (2020), P.9

² Ebda

³ Lüscher, K. et al. (2017), P.11

	jongeren onderwijzen ouderen.
Historisch-sociaal generatiebegrip	De generatiegroepen zijn gevormd door historische of sociale gebeurtenissen. b.v. de "naoorlogse generatie", de generatie van 68, Generatie Z

De onderverdeling van de verschillende generaties is dus niet alleen gericht op leeftijd. Afhankelijk van het perspectief moeten binnen de "ouderen" ook verschillende generaties worden onderscheiden - van de "jonge ouderen" tot de hoogbejaarden. Daarnaast zijn er biografisch samenhangende/onderscheidende levensfasen, zoals degenen die (nog) werken en degenen die niet meer werken. Hetzelfde geldt voor "jongeren", waarin grote verschillen bestaan tussen peuters, schoolkinderen, adolescenten, jongvolwassenen, enz. Met het oog op de verschillende generatiebegrippen geldt bovendien het volgende: elke persoon kan in principe bij verschillende generaties worden ingedeeld.

Dus als generaties een mogelijkheid tot identificatie bieden, betekent dit ook dat naast de ervaring van gemeenschappelijkheid er ook de ervaring van verschil met de andere generaties bestaat. Ambivalenties en spanningsvelden kunnen ontstaan tussen de generaties, zoals die vooral bekend zijn tussen generaties in families: sommigen willen volhouden/behouden en anderen willen veranderen, sommigen hebben behoefte aan vertrouwdheid en anderen hebben een behoefte aan afstand.⁴

Bij al deze aspecten mag men niet vergeten dat het behoren tot een generatie slechts één van de vele vormen van identiteit is. Categorieën als bijvoorbeeld geslacht, opleiding, cultuur, sociaaleconomische levensomstandigheden zijn eveneens bepalend.

1.b Waarde en doel van intergenerationale dialogen

De interactie tussen de generaties is in de huidige Midden-Europese samenlevingen veranderd. Door de hogere levensverwachting is er meer tijd voor samenzijn tussen de generaties dan ooit tevoren. Niettemin groeien de leefwerelden van de verschillende leeftijdsgroepen uit elkaar en is begrip tussen de generaties steeds minder vanzelfsprekend. Sinds het begin van de 20e eeuw hebben technologische, media- en sociale ontwikkelingen, als ook demografische veranderingen, het samenleven, de sociale rollen en de gezins- en beroepsfeer veranderd.⁵

⁴ Lüscher (2010), P.12

⁵ Franz, Julia (2014), P.19

Hierbij "vormt het leren van verschillende generaties in een voortdurend veranderende en pluriforme wereld een belangrijke bron voor individuele en sociale ontwikkelingsprocessen"⁶. Intergenerationeel onderwijs en intergenerationele dialoog-bijeenkomsten trachten dergelijke leerprocessen op gang te brengen. Zulke bijeenkomsten kunnen bijdragen tot meer wederzijds begrip, tot het omgaan met verschillen en differentiaties, en tot het waarnemen van en nadenken over sociale en individuele leeftijdsbeelden. Wanneer verschillende generaties samenkomen, komen ook altijd beelden, stereotypen en vooroordelen over de andere generaties, b.v. over "de jeugd" of "de ouderen", samen.

Deelnemer, 17 jaar: "Ik heb vaak slechte ervaringen gehad met de oudere generatie, maar vandaag heb ik kunnen ervaren hoe aardig iedereen is en dat ook bij hen niet alles geweldig is."

Deelnemer, 81 jaar: "Ik heb ontdekt dat er soortgelijke problemen zijn bij alle generaties".⁷

In de uitwisseling van biografisch gevormde perspectieven, beoordelingen, gewoonten, waarden en leervoorkeuren groeit een nieuwe diversiteit van perspectieven en kunnen de deelnemers handelingen ontwikkelen voor een veranderde samenwerking tussen de generaties. Hiermee kan "generativiteit" (Duitse vertaling: *Generativität*) ontstaan. "Generativiteit verwijst naar het vermogen van de mens om, individueel en collectief, kennis te hebben van de onderlinge afhankelijkheid van de generaties, en in staat te zijn dat hij daarmee in zijn eigen handelen rekening houdt."⁸

⁶ Franz, Julia (2014), P.27

⁷ Uit de evaluatie van de bijeenkomst op 10.06.2022 in Düren (DE)

⁸ Lüscher, K. et al. (2017): P. 13

1.c Intergenerationeel leren

Intergenerationele leerprocessen werken niet vanzelf. Zij vereisen een generatiegevoelige houding en doorgaans een zorgvuldige didactische en methodologische voorbereiding om recht te doen aan de samenstelling en dynamieken van intergenerationele groepen.

Een thematische focus die relevant is voor alle betrokken generaties initieert of vergemakkelijkt de dialoog in het kader van educatieve evenementen. Hetzelfde geldt voor een didactische aanpak waarbij de verschillende generaties op 'gelijke voet' (*met wederzijds respect*) en op participatieve wijze worden betrokken.

Leren is dan in verschillende richtingen mogelijk, waarbij meestal meerdere dimensies een rol spelen:

- **Leren van elkaar:** leren van de ervaringen en de kennis van de andere generatie.
- **Leren over elkaar:** uitbreiden van kennis over de andere generatie, vragen stellen bij leeftijdsbeelden en stereotypen, begrip ontwikkelen.
- **Leren met elkaar:** samen nieuwe perspectieven ontwikkelen en/of producten/resultaten creëren (bv. een theatervoorstelling, een gezamenlijke actie).

1.d Voorwaarden voor succes voor de intergenerationele dialoog- en leerprocessen

Verschillende samenstellingen van generaties kunnen zeer verschillende karakters hebben. Een bijeenkomst van kleuters met hoogbejaarden is bijvoorbeeld iets anders dan een bijeenkomst van jongvolwassenen met oudere werkende mensen.

Verschillende samenstellingen van generaties kunnen zeer verschillende karakters hebben. Een bijeenkomst van kleuters met hoogbejaarden is bijvoorbeeld iets anders dan een bijeenkomst van jongvolwassenen met oudere werkende mensen.

Bij de burgertop in het kader van het project euPrevent PROFILE gaat het om een dialoog tussen jongeren van 16-27 jaar en ouderen van 55 jaar en ouder. In de verdere uiteenzettingen wordt dan ook verwezen naar een dergelijke samenstelling van intergenerationele evenementen.

Om zich open te stellen voor de andere generatie, zou het helpen als alle deelnemers voordeel hopen te halen uit de dialoog. Bij veel evenementen/projecten is het zo dat ouderen heel graag met jonge deelnemers samen willen komen. Zij verheugen zich op het contact met jongeren, zij verwachten een verruiming van hun horizon, zij waarderen de "frisheid" van jongeren. De jongeren brengen vaak meer terughoudendheid en scepsis mee of weten niet wat ontmoetingen tussen de generaties hen kan opleveren. Daarom is het des te belangrijker dat het onderwerp voor beide generaties interessant is en dat voor de werving vooral de jongere generaties als groep worden benaderd en niet als individu. Jongeren zijn minder geneigd zich als individu in te schrijven, maar zullen eerder naar evenementen komen als andere jongeren die zij kennen ook geïnteresseerd zijn.

Algemene tips en voorwaarden voor succes

- Een thema dat voor iedereen interessant is
- Een plaats/ruimte die gastvrij en uitnodigend is voor beide generaties
- Voldoende tijd
- Een gebalanceerde mix van deelnemers, zodat de dominantie van één generatie wordt vermeden

Elkaar benaderen, vertrouwen winnen en eventueel kunnen reflecteren over vreemdheid of conflicten en hiermee omgaan is een proces dat zorgvuldig moet worden begeleid. Enkele didactische basisoriëntaties⁹ kunnen de planning, voorbereiding, uitvoering en evaluatie van intergenerationele leerprocessen ondersteunen:

Reflectie-oriëntatie

Nadenken over ervaringen in gemengde groepen en deze evalueren voor gezamenlijk en individueel leren.

Interactieoriëntatie

Gericht een intergenerationele dialoog en uitwisseling van ervaringen initiëren en bevorderen waardoor veranderingen van perspectief en begripsprocessen worden ondersteund.

Participatieoriëntatie

Open en gelijkwaardige vormen van samen leren mogelijk maken, waarbij geen enkele generatie vanwege haar leeftijd of ervaring een bevoorrechte rol krijgt toebedeeld.

⁹ Antz, E.M. / Franz, J./ Frieters, N./ Scheunpflug, A., 2009

2. Burgertop: intergenerationele dialoog rondom het thema eenzaamheid

In het euPrevent PROFILE-project is de focus van de burgertop het tot stand brengen van de intergenerationele dialoog. Hoe kunnen wij ons in de toekomst voorbereiden op een leeftijd(n)-vriendelijke omgeving voor alle generaties en samenwerken om eenzaamheid en sociale isolatie tegen te gaan?

Een belangrijk aandachtspunt van deze intergenerationele dialoog in het kader van het euPrevent PROFILE-project is het gezamenlijk opzetten en uitbreiden van netwerken ter bevordering van de solidariteit tussen de generaties in de deelnemende regio's binnen de Euregio Maas-Rijn. Daartoe wordt de nadruk gelegd op het belang van actief burgerschap en wordt de uitwisseling van kennis en middelen in de Euregio Maas-Rijn bevorderd.

2.a Doelstellingen:

Hieruit vloeien de volgende doelstellingen voor de deelnemende burgers voort:

- Delen van ervaringen, kennis en problemen in verband met eenzaamheid.
- Bewustmaking van de gevaren van eenzaamheid en sociale isolatie, vergrijzing en stigmatisering
- Bijdragen aan eigen ideeën voor intergenerationele initiatieven en projecten

Doelstellingen voor de partnerorganisaties van euPrevent PROFILE:

- Inzicht opdoen in individuele ervaringen van eenzaamheid bij jongere en oudere mensen.
- Uit de dialoog tussen de generaties de opgedane kennis mogelijk verder te gebruiken voor toekomstig werkzaamheden.
- Het format "intergenerationele dialoog" implementeren/ervaren, om deze aanpak ook voor latere activiteiten te kunnen gebruiken.

2.b Aanspreken en werven van deelnemers

Om deelnemers te benaderen, is een korte, beknopte aankondiging die beide generaties aanspreekt, belangrijk. Het moet duidelijk zijn wie er samenkomen en wat de aantrekkingskracht of het voordeel is van het samenkomen. De titel en een korte tekst over het evenement moeten gelijk duidelijk maken waar het over gaat: iedereen wordt aangesproken met zijn ervaringen en perspectieven.

Voorbeeld van een uitnodiging:¹⁰

Wij nodigen ruimdenkende en geïnteresseerde burgers in de leeftijdsgroepen 16-27 jaar en 55+ jaar uit voor ons dialoogevenement in Düren op 10 juni.

Hebt u zelf (direct of indirect) ervaringen met eenzaamheid en isolement tijdens de pandemie? Bent u geïnteresseerd en nieuwsgierig om hierover te praten met mensen van andere generaties?

Wij willen ook voortbouwen op positieve ervaringen van toegenomen solidariteit tijdens de Coronaperiode - overal in gezinnen, gemeenschappen en buurten, waar nieuwe bruggen, vertrouwen en respect tussen generaties werden gebouwd door wederzijdse steun.

Wat kan ik verwachten?

- *Discussies en gesprekken over geestelijke gezondheidsproblemen in verschillende levenssituaties.*
- *Stimulering van zelfreflectie en uitwisseling van ervaringen en meningen met mensen van andere generaties.*
- *Een "verandering van perspectief" en meer wederzijds begrip tussen de generaties*
- *Mogelijkheden om eigen ideeën voor intergenerationele initiatieven en eigen projecten tegen eenzaamheid voor te stellen of gezamenlijk te ontwikkelen.*

Waar gaat het evenement over?

- *De middag is participatief en interactief en duurt - met pauzes - vier uur. Het gaat over:*
- *met elkaar in contact te komen/ideeën uit te wisselen*
- *het verkennen van het thema eenzaamheid*
- *samen ideeën ontwikkelen voor intergenerationele samenwerking/preventie van*

eenzaamheid.

Afzonderlijke aankondigingen voor verschillende leeftijdsgroepen zijn ook mogelijk.

In het algemeen is het zelden mogelijk om via schriftelijke aankondigingen mensen als individu voor dergelijke evenementen te werven. Een zeer doeltreffende manier is om potentieel geïnteresseerden persoonlijk uit te nodigen via (bekende) contactpersonen. Dit kunnen regionale en lokale projectpartners zijn. Verder kunnen ook belangstellenden worden benaderd via eerdere of nieuwe samenwerkingspartners, sociale instellingen, onderwijsinstellingen of andere maatschappelijke organisaties.

Tips voor het werven van deelnemers van de generatie tussen 16 en 27 jaar

Vroegtijdig persoonlijk contact met: onderwijsinstellingen die te maken kunnen hebben met het thema eenzaamheid en die rechtstreeks contact hebben met de doelgroep: b.v. opleiding verpleegkunde en andere gespecialiseerde opleidingen in de sociale sector.

- Scholen voor beroepsonderwijs, andere middelbare scholen
- Jeugdafdelingen in verenigingen (brandweer, reddingsdiensten)
- Jeugdgroepen in kerkelijke gemeenten
- Jongerenorganisaties (bijv. scholen, jeugdverenigingen van steden, enz.)
- Jeugdcentra, wijkcentra, meergeneratie woning
- Gebruik van sociale media: Eigen kanalen en via samenwerkingspartners die rechtstreeks toegang hebben tot jongeren. Vraag hen om de uitnodiging te verspreiden via hun sociale mediakanalen (die jongeren daadwerkelijk bereiken).

Tips voor het werven van deelnemers uit de 55+ generatie

- Aankondiging in nieuwsbrief, lokale pers
- Verspreiding van de oproep in instellingen voor ouderenzorg/werk voor ouderen
- Verspreiding van de oproep binnen welzijnsorganisaties, in bestaande projecten over het onderwerp

Ook hier geldt: persoonlijke contacten met instellingen en organisaties maken het bereiken van potentiële deelnemers makkelijker.

¹⁰ Zie verslag bijeenkomst op 10.06.2022 in Düren (DE)

Het doel moet zijn beide generaties zo gelijk mogelijk bij het evenement te betrekken en te voorkomen dat één generatiegroep de boventoon voert. Zo nodig moeten plekken worden vrijgehouden voor jongeren die zich later, spontaan, aanmelden. Als het niet mogelijk is een gebalanceerde samenstelling van de deelnemers te bereiken, dient de moderator bijzondere aandacht te besteden aan de verdeling in kleine groepen van gemengde generaties. Verder kan de moderator ervoor zorgen dat de bijdragen van alle generaties zo worden verdeeld dat de grotere groep niet overheerst.

Vermoedelijk zullen de deelnemers zich dan met verschillende benaderingen en belangen aanmelden, wat een uiterst heterogene totale groep zal opleveren. Verschillende benaderingen - ongeacht de generatie waartoe zij behoren - zijn mogelijk:

- Professionele belangstelling voor het onderwerp eenzaamheid
- Persoonlijke ervaringen met eenzaamheid
- Ervaringen met eenzaamheid in persoonlijke omgeving
- De belangstelling voor de dialoog tussen de generaties is groter dan die voor het thema eenzaamheid
- Ervaring met eenzaamheid en/of intergenerationele dialoog als gevolg van eigen maatschappelijke betrokkenheid

2.c Het creëren van een ontmoetings- en leersfeer

Een open, participatieve en waarderende omgeving bevordert contact, ontmoeting, uitwisseling en reflectie. Vooral bij het onderwerp eenzaamheid, dat vaak taboe is, dat deel uitmaakt van het moeilijke proces van aanvaarding van de eigen beperkingen¹¹ voor de betrokkenen, dat schaamtevol kan zijn voor de individuen, is een op vertrouwen gebaseerde leersfeer belangrijk.

De ruimte waarin het evenement plaatsvindt, moet voor beide generatiegroepen uitnodigend, "neutraal" en laagdrempelig zijn. Als het evenement bijvoorbeeld plaatsvindt in een verzorgingstehuis, moet er rekening mee worden gehouden dat de plaats en de opzet ervan niet bekend zijn bij de jonge deelnemers. Dit is geen belemmering, maar er moet wel rekening mee worden gehouden en zo nodig aan het begin van het evenement aandacht aan worden besteed.

Het dialoog-evenement op 10.6. 2022 in Düren (DE) vond plaats in een meergeneratiewoningbouwproject.

Een kring waarin iedereen elkaar kan zien, schept het kader voor contact op gelijke ooghoogte. Er ontstaat verbondenheid tussen de deelnemers wanneer zij in verschillende ontmoetingen met elkaar in contact komen. Een grote ruimte (hal) is hierbij nuttig. Op deze manier kunnen kleine groepen worden gevormd in de ontmoetingsruimte, kunnen opwarmingsoefeningen worden gedaan en kan de catering met drankjes tijdens de pauzes worden verzorgd.

Naamplaatjes maken het gemakkelijker om elkaar aan te spreken. Aan het begin kan met de groep worden besproken of zij elkaar met de voornaam of met de achternaam willen aanspreken. Zelf naambordjes maken kan een alternatief zijn voor voorgedrukte naambordjes. Dit laat ook ruimte voor sommige jongeren om hun genderidentiteit zichtbaar te maken door het gebruik van voornaamwoorden.

Ook over de manier van aanspreken/tutoyeren moet samen overeenstemming worden bereikt. Spreekt iedereen elkaar aan met jou? Blijft iedereen hierbij? Voor sommige mensen zal de regel onbekend zijn; soms gebruiken oudere mensen automatisch de aanspreekvorm "u" voor jongeren van 16 jaar en jonger - of jongeren vinden het niet vertrouwd om oudere mensen die zij niet kennen met "u" aan te spreken. Een gemeenschappelijk begrip hiervan is de eerste stap naar een gelijkwaardige relatie.

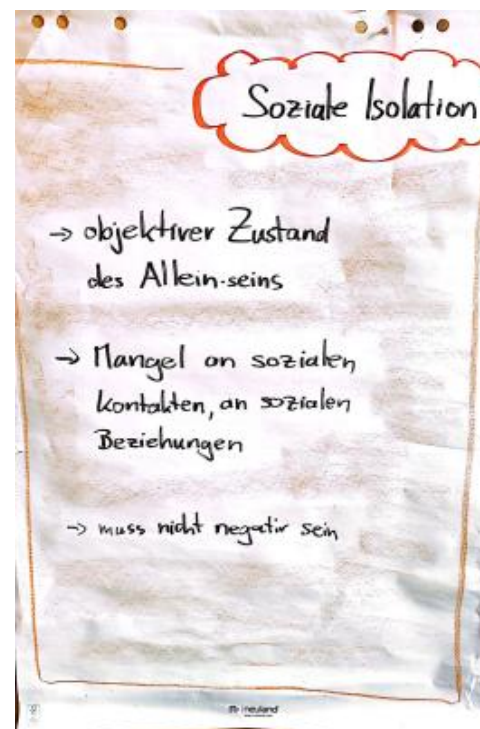
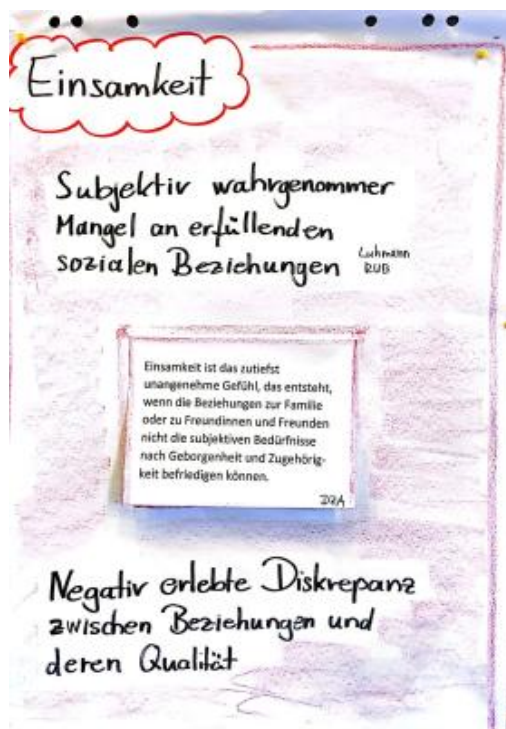
¹¹ Franz, Julia/ Scheinpflug, Annette (2019), P. 147

Om contacten te leggen, vertrouwen te scheppen, communicatie te vergemakkelijken, uitwisseling te bevorderen, zijn interactieve methoden en wisselende sociale vormen zoals partnerwerk, fasen in kleine groepen, plenair, geschikt. Interactieve opwarmingsoefeningen zorgen ook voor een meer ontspannen sfeer.

Tenslotte is een uitnodigende omgeving met drankjes en een kleine snack een teken van waardering voor de deelnemers en vergemakkelijkt het werk in zo'n lang en interactief evenement.

2.d Inhoudelijk werk

De kernbegrippen "eenzaamheid" en "sociale isolatie" moeten aan het begin van het evenement kort worden uitgelegd als basis voor iedereen, en er kunnen ook relevante cijfers over de prevalentie in het land van het evenement worden gegeven. Bijvoorbeeld, 1-2 grote posters met definities van eenzaamheid/sociale isolatie kunnen aan het begin worden opgehangen. Op die manier is de inhoud van het evenement vanaf het begin transparant voor alle deelnemers.

Dialogbijeenkomst op 10.6.2022 in Düren: Posters met deze twee begrippen in de zaal

Aangezien de evenementen worden gerealiseerd in samenwerking met de lokale geassocieerde partners in het euPrevent PROFILE-project, zullen sommige van de deelnemers vermoedelijk ook zowel professionele expertise op het gebied van eenzaamheid als kennis van het onderwerp hebben. Het belangrijkste doel van het evenement is de uitwisseling van ervaringen en

perspectieven en bezinning in een gemengde-generatie-samenleving. Er zal dan ook geen sprake zijn van technische inbreng of externe praktische deskundigheid (projecten over eenzaamheid op oudere leeftijd). Indien nodig kunnen dergelijke elementen echter worden opgenomen in een dialoogvergadering tussen de generaties/ burgertop. Dit kan bijvoorbeeld door een korte inbreng over het onderwerp risicofactoren, discriminatie.

In de fase van de bewustmaking van het thema eenzaamheid bij de verschillende generaties helpen generatie-gemengde kleine groepen om een persoonlijke gespreks sfeer te bevorderen. Daarnaast is het ook goed om tijd in te plannen voor kleine groepen in de respectievelijke generaties. Dit helpt om elkaars ervaringen te delen en om snel begrepen te worden door anderen van de eigen generatie. Daarnaast kan het ook zinvol zijn om als koppel/paar in een vertrouwelijke situatie hierover van gedachten te wisselen.

Visualisaties (van het proces tot afzonderlijke aspecten in bepaalde fasen van het evenement tot centrale resultaten) maken het proces in het evenement transparant en inzichtelijk voor iedereen. De visualisaties dienen daarnaast als back-up voor de documentatie en evaluatie van het totale project.

2.e Mogelijk verloop

De structuur van een evenement in het kader van de intergenerationele dialoog is gebaseerd op de doelstellingen en omvat drie essentiële fasen:

1. met elkaar in contact komen,
2. het onderwerp eenzaamheid aansnijden,
3. samen ideeën voor actie ontwikkelen.

Het tijdschema is vastgesteld op 4 uur; in het volgende overzicht van het tijdschema is de fictieve begintijd 15.00 uur. Om een informele communicatie mogelijk te maken en de concentratie te waarborgen, worden in totaal 2 pauzes van 15 minuten voorgesteld. Een periode van 4,5 of 5 uur maakt het mogelijk afzonderlijke fasen of pauzes te verlengen en, afhankelijk van het tijdstip van de dag, bijvoorbeeld een snack aan te bieden.

Als een korter kader van slechts 3 uur mogelijk is, kan het laatste deel "ideeën voor actie" hoogstwaarschijnlijk aanzienlijk worden ingekort. Een korte brainstorm: "Kennen wij (intergenerationele) projecten die eenzaamheid tegengaan?" zou dan kunnen volgen op de vorige uitwisseling over het thema eenzaamheid.

Het is ook mogelijk om deelnemers uit te nodigen voor twee afzonderlijke evenementen en dan tijdens het tweede evenement intensiever te werken aan benaderingen voor actie.

De volgende gedetailleerde beschrijving van het proces is gebaseerd op een verondersteld aantal deelnemers van 15 - 25, met gelijke aantallen van de jongere generatie (16 - 27) en de oudere generatie (55+). Bij een groter aantal deelnemers moeten meerdere kleine groepen worden gefaciliteerd en moet de uitwisseling in de plenaire vergadering, b.v. tijdens de interactieve oefeningen, consequent worden gemodereerd binnen het mogelijke tijdsbestek.

Suggestie voor een mogelijk verloop

Tijd	Duur	Doel(en)	Inhoud	Methode/ sociale vorm
Fase 1: Met elkaar in contact komen				
15.00	15	Introduceer de deelnemers aan de context (euPrevent PROFILE-project) en het onderwerp, geef een oriëntatie op het proces.	Welkom, inleiding, Organisatorische zaken (foto's) Taalregeling	Plenair in een kring Inleiding door de moderator Introduceer de getoonde termen (eenzaamheid, sociale isolatie, statistische cijfers indien van toepassing). Deel zo nodig rollen plakband uit voor naamkaartjes.
15.20	15	In contact komen met de groep en het thema	Eerste kennismaking	Korte naamronde (naam/ plaats) Sociometrische samenstellingen, leeftijds ladder Zie hieronder
15.35	10	Je emotioneel openstellen als individu en in de groep	Emotionele werelden/ gevoelswerelden	Lichaamsbeweging (kan worden weggelaten als er niet genoeg tijd is!) Zie hieronder
15.45			Pauze	

Fase 2: Het thema eenzaamheid openen				
16.00	20	Verzamelen van perspectieven en ervaringen in de verschillende generaties	<p>Wat is eenzaamheid?</p> <p>Hoe beleven jonge en oudere volwassenen eenzaamheid?</p>	Gemengde generatiegroepen (3 - mx. 5 deelnemers): Praat over hoe je eenzaamheid ervaart bij anderen of bij jezelf.
16.20	1: 15 2: 10	Perspectieven en ervaringen in de verschillende generaties zichtbaar maken.		<p>Generaties gescheiden op 2-3 (afhankelijk van de samenstelling van de groepen, of scheiding in generaties) prikborden: 1. De generatiegroep verzamelt aspecten uit de kleine groepen, schrijft ze op kaartjes en niet ze aan een prikbord: Dit is wat we ons bewust zijn geworden over eenzaamheid in onze generatie.</p> <p>2e ronde: ga naar elk van de andere prikborden en bekijk kort de verzamelde aspecten.</p>

16.45	20	Dieper op het thema ingaan	Wat versterkt eenzaamheid? Risicofactoren, discriminatie	De moderator presenteert een samenvatting van de prikboards, vraagt naar risicofactoren en discriminatie. Gemodereerde discussie, indien nodig de prikboards aanvullen met verdere kaarten. Alternatief: korte technische inbreng door externe spreker
17.05	10	Verdieping intergenerationeel		In paren van gemengde generaties, individuele kaarten aanwijzen in een gesprek in twee richtingen: Dit is wat me raakte tijdens het vorige uur over eenzaamheid!
17.15	15		Pauze	

Fase 3: Samen ideeën voor actie ontwikkelen				
17.30	15	Brainstormen: de ervaringen van de deelnemers zichtbaar maken	Manieren om uit de eenzaamheid te komen? Projecten tegen eenzaamheid?	Plenaire discussie rondom de vraag: Wat doen/weten we al? Noteer de titels van kort vermelde projecten op kaartjes. De moderator moet 3-4 voorbeelden achter de hand hebben voor het geval de deelnemers niet veel voorbeelden geven.
17.45	30	Uitwisseling over mogelijkheden tot betrokkenheid	Inzet voor saamhorigheid en tegen eenzaamheid	4 - 5 tafels met titels op posters en ideeën/resultaten kunnen worden genoteerd - zie hieronder. De deelnemers kunnen zichzelf indelen naargelang hun belangstelling voor de vragen!
18.15	15	Veiligstellen van de resultaten		Korte verslagen in de plenaire vergadering van de 4 tafels
18.30	30	Terugkoppeling over het evenement, vooruitzichten voor gebruik in het euPrevent PROFILE-project	Afsluitende ronde	Verspreid evaluatieformulier (plan voor 10 minuten) Om de beurt: feedback in één woord of één zin Conclusie van de moderator
19.00				

2.f Opmerkingen over de afzonderlijke methodes

Sociometrische opstellingen De deelnemers wordt gevraagd zich ruimtelijk toe te wijzen/ te positioneren:

1. **wie komt er uit dezelfde plaats? Ga in groepen staan volgens plaats!**
2. **waarom ben ik (hoofdzakelijk) hier? Wijs een hoek aan:**
 - a. Interesse in het onderwerp eenzaamheid
 - b. Interesse in intergenerationele uitwisseling
 - c. Geen specifiek belang
3. **Ik heb te maken met het onderwerp van eenzaamheid**
 - a. Professioneel
 - b. Vrijwillig/vrijwillig
 - c. Ik heb niets te maken met eenzaamheid, noch professioneel, noch als vrijwilliger
4. **Ik heb zelf ervaring met eenzaamheid**
 - a. Helemaal niet.
 - b. Weinig
 - c. Soms
 - d. Vaak

Het kan interessant zijn om individuele deelnemers in grotere groepen die elkaar vinden te vragen of zij commentaar willen geven. Ook deelnemers die alleen of in een kleine groep staan, kunnen worden uitgenodigd om commentaar te geven.

Het vormen van een leeftijdsladder

De deelnemers wordt gevraagd een kring/rij te vormen naar gelang van hun leeftijd: aan het ene eind staat de jongste - aan het andere eind de oudste. Om de beurt zegt iedereen zijn leeftijd en weer zijn naam. De moderator gebruikt deze "leeftijdsladder" om mogelijke generatiegrenzen te ontwikkelen. Wie behoort samen tot één generatie? De moderator wijst op mogelijke afbakeningen: bv. de jonge leerlingen gescheiden van de 22 tot 27-jarige studenten, stagiairs of jonge werknemers, bv. de verschillende generaties in de groep ouderen van 55 jaar en ouder. Met korte vragen of eigen observaties kan de moderator duidelijk maken dat er meer dan twee (jong & oud) generaties samenkwamen op het evenement.

Gevoelswerelden - lichaamsgerichte oefening

Alle deelnemers staan aan één kant van de kamer. De moderator vraagt 4-5 vrijwilligers om naar voren te komen, in een rij met hun rug naar het publiek. Vervolgens noemt de moderator een term en vraagt de deelnemers om er spontaan een houding voor te bedenken.

Na een kort moment telt de moderator af: 3 - 2 - 1, dan draaien de deelnemers zich om en blijven in de houding die ze gevonden hebben.

Mogelijke voorbeelden: Wachten op een telefoontje, onzekerheid, verrassing, eenzaamheid, voorzichtigheid, discriminatie, anticipatie, ontspanning.

De moderator kan de deelnemers na elke term om reacties vragen: wat valt je op?

Het verdient aanbeveling de vrijwilligers na 2 voorbeelden te vervangen, zodat zoveel mogelijk deelnemers op deze manier worden geactiveerd.

De oefening toont op eenvoudige wijze fysieke uitdrukkingvormen, maakt de sfeer los en opent emotionele toegang tot het onderwerp en tot de uitwisseling.

Mogelijke titels voor de tafels voor de werkfase: samen ideeën voor actie ontwikkelen

1. Ideeën voor intergenerationele projecten ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid.
2. Hoe moeten intergenerationele projecten ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid zo worden opgezet dat mensen (jong en oud) erbij betrokken raken?
3. Goede ervaringen met projecten ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid
4. Wat zijn de specifieke uitdagingen bij het voorkomen en verminderen van eenzaamheid?
5. Welke "locaties" zijn bijzonder geschikt voor intergenerationele projecten ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid?

Als er 25 deelnemers zijn, is het de moeite waard 5 tafels aan te bieden - als het aantal kleiner is, kunnen 4 tafels ook volstaan - en dan wordt één vraag weggelaten. De titels kunnen in hun geheel worden afgedrukt - of gereduceerd tot sleutelwoorden op kaarten. Dit laat ruimte voor het spontaan opzetten van een andere tafel over een onderwerp uit de vorige besprekingen van het evenement.

Belangrijk voor deze methode: de ruimte moet groot genoeg zijn, zodat de tafelgroepen elkaar niet storen (bv. door geluidsoverlast).

2.g Aspecten van het faciliteren van een dialoog tussen de generaties

De moderator structureert en begeleidt een leerproces in groepen. In intergenerationele dialogen is een open en nieuwsgierige houding bijzonder belangrijk en nuttig.

Om de gesprekken en processen van de bijeenkomst te evalueren en te gebruiken in de context van het euPrevent PROFILE-project, moet de moderator worden ondersteund door een andere persoon die zowel aantekeningen maakt als ook foto's maakt. Dit materiaal kan dan worden gebruikt voor het verslag over het evenement.

De fasen in kleine groepen en de uitwisselingsfasen aan de tafels in het derde deel van het evenement hoeven geen aangewezen moderator. Voor het werk aan de tafels kan aan de deelnemers worden gevraagd wie aantekeningen zal maken, samenvattingen zal maken, enz.

Wanneer verschillende generaties samenkomen, dient de moderator ervoor te zorgen dat de groep de zaken niet te snel simplificeert in termen van generaties - noch door de moderator, noch door de deelnemers. Dit houdt ook in dat ervoor moet worden gezorgd dat geen enkele generatie in de discussies de overhand krijgt, dat er geen oordelen worden geveld maar dat verschillen en differentiaties duidelijk kunnen worden en worden gerespecteerd en gewaardeerd.

Het uitgangspunt en het doel van het euPrevent PROFILE-project is het thema "eenzaamheid op oudere leeftijd". Vooral bij een dialoog tussen de generaties is het belangrijk dat alle deelnemers openstaan voor eenzaamheid onder jongeren. Ook al nemen ideeën voor maatregelen tegen ongewenste eenzaamheid onder jongeren in het geplande evenement misschien minder plaats in, de jonge deelnemers moeten zich tot het einde toe serieus genomen voelen en gemotiveerd zijn om een bijdrage te leveren.

Ondanks alle inspanningen op het gebied van generatie-sensitieve voorbereiding, moderatie en uitvoering, doen zich vaak onvoorziene dynamieken voor.

"Intergenerationele onderwijsprocessen kunnen dus slechts in beperkte mate worden beheerst en zijn in hoge mate situationeel en open van aard " ¹².

Intergenerationele educatie is dus altijd een open, maar meestal een spannend en verrijkend proces voor alle deelnemers.

¹² Antz, E.M., Franz, J./Frieters, N./ Scheunpflug, A., 2009, P.24

3. Gebruikte literatuur

Antz, Eva-Maria /Franz, Julia /Frieters, Norbert/ Scheunpflug, Annette (2009): Generationen lernen gemeinsam. Methoden für die intergenerationelle Bildungsarbeit

Franz, Julia (2014): Intergenerationelle Bildung. Lernsituationen gestalten und Angebote entwickeln.

Franz, Julia / Scheunpflug, Annette (2019): Ambivalenzen des intergenerationellen Lernens im Umgang mit den Themen Altern und Tod. In: Psychotherapie im Alter, 2/16, S. 137 - 149

Lüscher, Kurt. et al. (2017): Generationen, Generationenbeziehungen, Generationenpolitik. Ein mehrsprachiges Kompendium. www.generationen-compendium.de/

Lüscher, Kurt (2010): Ambivalenz der Generationen – _Generationendialoge als Chance der Persönlichkeitsentfaltung. In: EB 1/2010, S. 9-13

Ziemann, Benjamin (2020): Zur Kritik eines problembeladenen Begriffs. In APUZ 52-52/2020, S. 4-9

Informatie over de uitvoering van dit concept:

Bericht „Intergenerationelle Dialogveranstaltung zum Thema Einsamkeit“ am 10.6.2022 in Düren, DE:

Duitstalig: <https://www.bagso.de/themen/euprevent-profile/>

Engelstalig, Frans en Nederlandse taal: <https://euprevent.eu/de/profile/>

Auteur

Eva-Maria Antz Moderator en volwasseneneducatie, Een van haar aandachtspunten is de dialoog tussen de generaties. www.antz-dialog.de

Opdrachtgever

BAGSO – _Bundesarbeitsgemeinschaft der Seniorenorganisationen e.V. Noeggerathstr. 49 D-53111 Bonn www.bagso.de

Ontwikkeld in het kader van het EUPrevent PROFILE-project (Preventie van eenzaamheid op oudere leeftijd in de Euregio).